

Pràctica social i paraules del cos: *educació, ètica i revolució*.

Pep Aparicio Guadas¹

L'esperança és la meitat de la revolució.”

MALIKA ACHOUR

“... potser la nostra tasca avui consisteix a saber com treballar, com extraure i compondre les excedències, els nous perceptes i afectes mutants de les nostres matèries d'expressió: la corporeïtat col·lectiva, els territoris existencials de la *multitudo* postfordista en alliberament.”

RAUL SÁNCHEZ

1.- Introducció

Els processos educatius sempre, però ara amb més insistència, necessiten fer aflorar les diferents variables alliberadores que, fins ara mateix, han roman amagades o han estat menyspreades, aquelles que imbricaven a les dones i als homes en un paper reflexiu i actiu, singular i comú... alhora i en un present continu, que mitjançant la presa de la paraula en aquests processos i, sobretot, en la materialització d'aquests en experiències no ajornen, de cap manera, les transformacions i els canvis inherents als esdeveniments revolucionaris en la quotidianitat del quefer educatiu que, moltes vegades, transcendeixen necessàriament els límits i les fronteres de l'ensenyament.

Aquests processos educatius, com senyalava Maria Zambrano, requereixen d'una abraçada “*a la propia experiencia*” i, sobretot, d'un procés cre-actiu i cooperatiu en i d'aquestes experiències, “*amb la máxima actividad. Por que crear nuestra experiencia es, sencillamente, crear nuestra persona*”², més enllà de discursos salvífics, qüestions estètiques i/o gnòstiques i paraules buides, ara mateix requerim d'unes paraules del cos que forgen *in vivo* uns esdeveniments on la vessant educativa suscita la dimensió ètica i política alhora i, sobretot, tots tres edifiquen, *in situ* i *in obra*, les polítiques reals i actives de relació i mediació que possibiliten la ciutadania no com a meta o horitzó final sinó com a procés alliberador en el qual instituïem pràctiques de llibertat que, a més a més, incorporen la pròpia autobiografia en la pràctica y en la teoria revolucionària i quotidiana on el testimoni és la garantia i la base primordial i cordial d'una educació alliberadora.

---

¹ mestre, coordinador del Centre de Recursos i Educació Contínua de la Diputació de València, membre del consell gestor de l'Institut Paulo Freire d'Espanya.

² ZAMBRANO, María (2010). *Esencia y hermosura*. Galaxia Gutenberg. Barcelona.

Unes pràctiques de llibertat no sols de la nostra existència com a dones i homes sinó també de la comunitat-societat política en la qual ens situem tot propiciant un reencantament del món i de la vida i, d'aquesta manera, establim que *“l'alliberament és la condició política o històrica per a una pràctica de llibertat (...) La llibertat és la condició ontològica de l'ètica. Però l'ètica és la forma reflexiva que adopta la llibertat”*³ i, per tant, aquest procés integral educatiu-ètic-polític de conèixer (idear-sentir-planificar-... les lluites, els processos...) i de fer el camí (realitzar-materialitzar-verificar-... les lluites, els processos...), en comú, fa emergir els sabers populars i subalterns i, simultàniament, esdevé un obrar educatiu vertader i contextual en una 'topia' revolucionària immersa en la història present, quotidiana i viscuda, que, a posteriori, racionalitzarem mitjançant la sistematització -reflexió de la reflexió i pràctica de la pràctica- i la cristallització de les subjectivitats conformades, sempre provisionalment; aquest transcurs potser siga l'altra meitat de la revolució recollint l'aportació de Malika Achour.⁴

Un autèntic desbordament i obertura a la dimensió ètica-política de l'educació, malgrat les vies reformistes inherents a la perspectiva mediocre i pragmàtica, en una constel·lació d'iniciatives educatives que resisteixen la tendència conservadora i, des d'aquesta resistència envers el poder, pensen i actuen, des de la *vis* i la *libido formandi*, mitjançant la cre-acció de temps-espais d'institucionalitat antagonista que opera a través de relacions i mediacions ètiques-polítiques i, per tant, educatives que conformen operadors unilaterals -sense dependència dialèctica del capital ni com a vells contrapoders que, posteriorment, esdevenen poders autoritaris reals- que possibiliten efectivament els exercicis de producció de potència, de cre-acció singular i social així com de transformació de les formes de vida.⁵

2.- Tres experiències en busca de...

Indicarem tres experiències en les quals considerem que es materialitzen algunes de les variables i qüestions senyalades adés i, en les que els apropaments pràctics i teòrics, són fets des d'una perspectiva i dinàmica mestissa (Freire i Negri, Foucault i Zambrano, Anzaldúa i Deleuze, Piusi i Guattari...) però tot utilitzant la pràctica educativa-ètica-política -i de vegades en algunes d'aquestes pràctiques

---

³ FOUCAULT, Michel (1999). *Estética, ética y hermenéutica*. Paidós. Barcelona.

⁴ ACHOUR, Malika (2011). *Hi ha un nou món àrab que neix*. El Temps, Núm 1397. València.

⁵ Veieu , entre d'altres: *Educació permanent, globalització i moviments socials*. Edicions del CREC. Xàtiva.

emergents tenen també una vessant econòmica que les travessa i, per això, fan possible un nou paradigma-“*com a intensificador del pensament i l’anàlisi com a multiplicador de formes i àmbits d’intervenció de l’acció política*”⁶ i en les quals participa, indirectament o directa, l’institut Paulo Freire d’Espanya.

a.- Des d’aquesta perspectiva, i al voltant de: els *Centres Socials Autogestionats*, de *Nociones Comunes*, de *Traficantes de sueños* (naix amb el propòsit de ser un punt de trobada i de formació conjunta i de debat de les diferents realitats dels moviments socials per a tractar de transformar l’actual estat de les coses), de la *Universitat Nòmada* (creada el 2001 com a un laboratori anticapitalista, antirracista, decolonial i feminista d’organització de la producció i la transmissió teòrica i intel·lectual i una agència d’intervenció política postnacional i posteuropea de les noves forces de treball globals i transnacionals que han emergit rere el cicle de lluites dels moviments antisistèmics històrics, els recents processos de reestructuració de l’economia-món capitalista portats a terme des de finals de la dècada de 1970 i l’explosió de les noves formes de subjectivitat i existència i constitució social dels nous subjectes productius presents en les actuals societats capitalistes dels nostres dies)... s’ha constituït territorialment i organitzacionalment un eixam d’eixams de veritables experiències educatives antagonistes, desterritorialitzadores de les capes conservadores i reterritorialitzadores de les novadores i antagonistes, que tot travessant la trista classificació de formal, no formal i informal estan esdevenint un viver de vides en comú, de co-operació entre cervells, de dialògica actuant i de co-cre-acció educativa i formativa, sociocultural i política, transformadora i alliberadora, de coneixements vius en pràctiques vives en uns territoris alliberats tot conformant un rebuig i una resistència que promou la dignitat i la decència així com les mutacions escaients i, això, és la construcció positiva del principi de revolució, amb una intensa dimensió educativa i formativa, de vegades de caràcter artesanal, altres absolutament artesanal-tecnològica, co-operacional i dialògica.

b.- La *Universitat Rural Paulo Freire*⁷, en general, i la singularitat del nucli de *CIFAES-URPF d’Amayuelas*, conformen una altre vector d’experiències educatives, socioculturals, emancipadores... en l’àmbit del món rural i camperol i,

---

⁶ FOUCAULT, Michel (1994). *El Antiedipo: una introducció a la vida no fascista*. Archipiélago Núm 17. Castelldefels.

⁷ Veieu el monogràfic: *Algunas iniciativas formativas para un mundo rural vivo*. Diálogos.Educación y formación de personas adultas, Núm. 49-50. El Masnou, 2007.

concretament, tal i com afirmen a la seua pràctica-projecte-procés volen: *“demostrar amb la pràctica que als nuclis rurals és possible seguir vivint, treballant i generant riquesa sent respectuosos amb el medi ambient. Volem recuperar la cultura camperola, on nosaltres creiem que hi ha la base de l'ecologia: 1. mantenint i millorant la riquesa de la terra, 2. vivint amb escàs consum, 3. conservant antigues maneres de produir sense renunciar a tècniques modernes, 4. fent de la terra i del nostre treball una escola per a la vida. Des de la creació hem realitzat tres línies d'actuació: (i) el foment d'iniciatives productives, (ii) la tasca investigadora paral·lela a l'acte productiu, (iii) la formació com a expressió del valor de la cultura rural”*, tot produint-se un cert enllaç entre la pràctica micro i macro revolucionària i l'educació-formació que es materialitza als territoris rurals, i són aquestes experiències i vies camperoles, agroecològiques, feministes, populars... les que creuant-se han conformat aquesta trama i dispositiu i, a més a més, en un moviment perenne d'èxode, amb múltiples línies de fuga, que obrin un per vindre de revaloritzacions dels sabers i de les pràctiques camperoles, populars... decents i dignes i fan permeable i possible un intercanvi artesanal i co-operacional no regulat així com d'aprendre de les coses i dels productes que elaboren.

c.- *CFPA Francesc Bosch i Morata de Xàtiva*. Aquesta iniciativa educativa pública va sorgir en 1979, inicialment municipal, en l'actualitat forma part de la xarxa pública de la Generalitat Valenciana; posada en marxa amb la finalitat expressa de donar resposta als interessos i necessitats formatives de la classe obrera, de les classes populars... i, també, la de conformar un apropament organitzatiu i polític diferent al que en aquell moment hi havia però sempre enllaçada amb associacions i col·lectius locals (associacions de veïns, sindicats, associacions culturals...) i globals (sindicats, SEPT-1979-, FAEA -1984-, etc.), amb una vocació emancipadora i creadora, una perspectiva dinamitzadora i transformadora, des de l'alfabetització fins a la formació bàsica passant per les ferramentes escaients per a realitzar anàlisis de la realitat i bastir propostes i ferramentes per a propiciar el canvi, tot reivindicant l'educació permanent com un dret de les treballadores i els treballadors; tot treballant en associació i en cooperació amb l'associació de persones adultes participants.

Aquest inici va conformar una singularitat que, entre d'altres accions ha propiciat la posada en marxa de diferents accions educatives, socioculturals... des d'aquesta perspectiva esperançada i alliberada: *l'Ullal Edicions* dispositiu d'edició de materials relacionats amb l'educació popular, en solitari o en col·laboració amb d'altres

organitzacions i molt especialment amb *diálogos.red*; conjuntament amb d'altres centres, organitzacions i col·lectius l'organització d'un moviment envers la millora de l'educació permanent, *la mesa dels agents socials per la FPA* -inclosa TAREPA-PV i la constitució d'associacions de dones i homes participants als processos educatius, FEVAEPA-; o la cooperació amb el *Centre de Recursos i Educació Contínua, CREC*, creat en 1999 amb la finalitat de: "*articular un model d'intervenció territorial i iniciar o consolidar processos integrals de FPA*", entre d'altres; operant amb aquestes i d'altres pròtesi lectures del món i de la paraula, i ambdues lectures informen, de manera cre-activa i lliberta els processos cooperatius de producció de sabers, coneixements... en definitiva de praxis transformadores que coimpliquen sempre un moviment dialògic de transitivitat, reflexivitat i praxitivitat.

D'aquesta manera, les pràctiques just ací enunciades esdevenen pràctica de la pràctica i esdeveniment de les dones i dels homes, en la mesura que esdevenen producció real de singularitat, oberta i desbordant, indefinitives i provisionals sempre però tot constituint ser i produint positivament revolució com senyala Negri: "*modificació de la substància profunda del temps històric, una transformació de les ànimes, una mutació dels subjectes (...)* Així doncs, és revolucionari tot acte del coneixement que modifica les relacions de poder, tot expressant potència i innovació (...) *pràctica de la pràctica, principi revolucionari de la pràctica social és, puix, un testimoni continu i comú de la nostra pertinença al ser col·lectiu, i de la seua transformació, de la seua mutació*"⁸ i, és així, com millorem les nostres actuacions i construïm noves realitats com a resistència i alternativa a la colonització capitalista de la vida: cre-ant i/o apropiant-se d'allò comú i produint co-operació autònoma dels subjectes productius i tot recordant Karl Marx tractant de que "*la coincidència de la modificació de les circumstàncies i de l'activitat humana sols pot concebre's i entendre's racionalment com a pràctica revolucionaria*"⁹, una pràctica revolucionaria que requereix, per a mutar i/o modificar les circumstàncies, d'una pedagogia de creació social i llibertat, unilateral envers la pedagogia del capital¹⁰, que resistirà i rescatarà el nostre desig d'aprendre i de créixer en contextos i en relacions-mediacions també de confiança, de llibertat, d'emancipació, de diàleg, de cooperació... en aquestes i d'altres pràctiques i experiències dignes i decents.

---

⁸ NEGRI, Antonio (2006). *Fábricas del sujeto/ontología de la subversión*. Akal Ediciones. Madrid.

⁹ MARX, Karl (1976). *Tesis sobre Feuerbach*. Editorial Progreso. Moscú.

¹⁰ DE VITA, Antonia (2009). *La creazione sociale*. Carocci. Roma; '*Participar.Impuls, suspensions, reactivació entre ciutadania activa i institucions*' en: *Educació permanent, polítiques de relació-mediació i ciutadania*. Edicions del CREC. Xàtiva.

3.- Per a saber més

a.-

<http://www.traficantes.net/> ; <http://www.universidadnomada.net/>

b.-

<http://www.boschiorata.org/#/externalSwf-00>

<http://francescboschiorata.edu.gva.es/#/externalSwf-08>

c.-

<http://www.universidadruralpf.org/> ; <http://www.amayuelas.es/>

altres.-

http://www.institutpaulofreire.org/#/II_Pronunciamiento ; <http://www.rizoma-freireano.org/> ; <http://www.crec.info/#/externalSwf-00>